

การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมือง ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

The Development of Social Studies Curriculum by Integrating Civic Education in Junior High School

ผกามาส สิงห์จาย¹ วิภารัตน์ มุสิกะเจริญ² สิทิกอร์ สุมาลี³

Phakamas Singjai, Wiparat Moosikajaroen, Sitikorn Sumalee

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากการบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมือง ประชากร คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 9 คน ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 590 คน โรงเรียนสาธิตสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาฯ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 คน ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/3 จำนวน 31 คน โดยการเลือกกระดัดขั้นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วสุ่มห้องเรียนอย่างง่าย (Simple Random Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพบว่า หลักสูตรฯ ที่พัฒนาขึ้นมีส่วนประกอบ ได้แก่ หลักการและเหตุผล กรอบแนวคิด จุดหมายของหลักสูตร สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จุดเน้นความเป็นพลเมือง ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ โดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมือง โครงสร้างหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา และแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการใช้หลักสูตรฯ พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ค่าเฉลี่ยของคะแนนอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 22.74$ คะแนน หรือมีค่าร้อยละ 75.80) ความรู้ด้านความเป็นพลเมืองของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนในระดับพอใช้ ($\bar{X} = 12.81$ คะแนน หรือมีค่าร้อยละ 64.05) พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยในระดับดีเยี่ยม ($\bar{X} =$

Received: 2023-07-20 Revised: 2023-07-24 Accepted: 2023-07-26

¹ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Doctor of Education in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Kasetsart University. Corresponding Author e-mail: pkmassa115@gmail.com

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Faculty of Education, Kasetsart University

³ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Faculty of Education, Kasetsart University

4.58, S.D. = 0.56) และผู้เรียนมีความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.80)

คำสำคัญ (Keywords): การพัฒนาหลักสูตร; หลักสูตรสังคมศึกษา; การบูรณาการ; การสร้างพลเมือง

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to develop the curriculum for the subject group of Social Studies, Religion, and Culture by integrating civic education in junior high school. 2) to study the outcomes of implementing the curriculum for the subject group of Social Studies, Religion, and Culture in junior high school through the integration of civic education. The population consists of 9 teachers who teach Social Studies, Religion and Culture subject, and 590 students in grades 7-9 at Panyapiwat Institute of Management Demonstration School. The sample group consists of 3 Social Studies, Religion and Culture teachers at the first year of lower secondary education, and 31 students from the 1/3 class of the first year of lower secondary education. The sampling method used is purposive sampling to select specific grade levels and simple random sampling to select classroom, considering that students in each class have different abilities. The data analysis will be conducted using the mean and standard deviation. The results of developing the social studies curriculum revealed that the developed curriculum is highly suitable ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.46). The components of the curriculum include principles and rationale, conceptual framework, curriculum objectives, content and learning standards, emphasis on civic education, indicators and learning content through civic education integration, curriculum structure, course descriptions and lesson plan. The results of using the social studies curriculum based on the measurement of learning outcomes in the subject, showed that students had an average score at a good level ($\bar{X}$ = 22.74 or 75.80%). The results of measuring knowledge in civic education showed that students had an average score at an acceptable level ($\bar{X}$ = 12.81 or 64.05%). The results of observing citizenship behavior showed that students had an excellent average score ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.56). Students expressed a high level of satisfaction with the use of the curriculum ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.80).

Keywords: Curriculum Development; Social Studies Curriculum; Integration; Civic Education

บทนำ (Introduction)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2575 ได้วางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2575) และกรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อให้มีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ พัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดีที่มีคุณลักษณะทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคีและร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางและความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2575 มียุทธศาสตร์ที่ 1 มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 3 เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทยและทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสาระที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการปรับตัวเข้ากับบริบททางสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้รับการออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ตามโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมี 5 สาระ ซึ่งสาระหน้าที่พลเมืองถูกบรรจุในหลักสูตรเช่นกัน แต่การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สามารถสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับประเทศได้ เนื่องจากวิชาหน้าที่พลเมืองถูกลดความสำคัญและผู้เรียนรู้สึกเบื่อกับเนื้อหาของวิชา รวมถึงระบบการศึกษาแบบแยกส่วนที่ไม่เชื่อมโยงกับความเป็นไปนอกห้องเรียนและไม่สอนความจริงและความเป็นไปของสังคม ระบบการศึกษายังไม่สามารถสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมได้ (คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิบัติการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554)

โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในช่วงมัธยมศึกษา (อายุ 11-18 ปี) ของประเทศต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาทั้งหมดในโรงเรียน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมด้วย แต่ในหลักสูตรการศึกษาของประเทศไทย การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเน้นสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นสาระเพียงหนึ่งจากทั้งหมด 5 สาระของหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งการเรียนรู้ การฝึกฝนทักษะการคิดและการปฏิบัติเพื่อการเติบโตเป็นพลเมืองที่ดี

ของผู้เรียนยังไม่เพียงพอ การสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทยยังคงติดอยู่ในเนื้อหาในหลักสูตรเพียงบางหัวข้อ เรียนแบบแยกส่วนและถูกจำกัดในห้องเรียน แต่แท้จริงแล้วการสร้างความเป็นพลเมืองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสาธารณะนั้น ไม่อาจจะเรียนรู้ได้เพียงผ่านการศึกษาในชั้นเรียนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ผ่านการสร้างกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ และพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองที่มีความคิด และสามารถพึ่งพาตนเองได้

รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) เน้นการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้วิชาพลเมืองเป็นวิชาแกนกลางเพื่อพัฒนาการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีสาระและเทคนิคการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการปฏิบัติ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนในชาติ และส่งเสริมหน่วยงานสนับสนุน ยกย่องวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้านความเป็นพลเมือง อีกทั้งสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับกระบวนการเป็นสำคัญ

ผู้วิจัยตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย จึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้สาระการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกับการสร้างความเป็นพลเมือง นอกจากนี้ ผลการวิจัยจะถูกนำไปใช้เพื่อพัฒนาหลักสูตรและนำไปใช้วางแผนการเรียนรู้ โดยการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความตระหนักในความเป็นพลเมืองที่ดี พัฒาตนเองอยู่เสมอ และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากการบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแล กำกับ ติดตาม และร่วมดำเนินการ

วิจัยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 9 คน และผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับชั้นละ 5 ห้อง รวมผู้เรียนทั้งหมด 590 คน ของโรงเรียนสาธิตสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 คน ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการเลือกระดับชั้นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่เริ่มใช้หลักสูตร จากนั้นสุ่มห้องเรียนอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้ห้อง ม.1/3 มีผู้เรียนจำนวน 31 คน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละห้องความสามารถ ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง มีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน (Tyler, 1949) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรี รูปแบบหลักสูตรบูรณาการ คุณลักษณะความเป็นพลเมือง และการสร้างความเป็นพลเมือง จากนั้น ผู้วิจัยจัดประชุมครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อร่วมกันวิเคราะห์จุดเน้นของหลักสูตร สรุปข้อมูลพื้นฐานและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่จะนำมาบูรณาการในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันจัดทำเอกสาร “(ร่าง) หลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” จากนั้นนำเอกสารหลักสูตรไปประเมินคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ ผู้วิจัยประชุมชี้แจงครูผู้สอน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้ จากนั้น ครูนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โดยครูผู้สอนสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้และสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียนขณะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยเป็นผู้ให้คำปรึกษาและสังเกตการณ์ระหว่างการสอน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการใช้หลักสูตรบูรณาการ หลังจากที่ผู้เรียนเสร็จสิ้นการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยที่ 1 แล้ว ผู้วิจัยให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา แบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร ผู้วิจัยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลและปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ คือ หลักสูตรสังคมศึกษาโดยการบูรณาการการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบประเมินคุณภาพหลักสูตรสังคมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เป็นแบบปรนัยเลือกตอบ จำนวน 30 ข้อ 30 คะแนน 3) แบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง เป็นแบบปรนัย 15 ข้อ 15 คะแนน อัตนัย 1 ข้อ 5 คะแนน รวมคะแนน 20 คะแนน 4) แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมือง เป็นแบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง และ 5) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของหลักสูตร แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมือง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา แบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการบันทึกหลังการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียนจากการใช้หลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยร่วมกับครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ องค์ประกอบและรายละเอียด ดังนี้ 1) ส่วนต้นของหลักสูตร ได้แก่ หลักการและเหตุผล กรอบแนวคิด จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) ส่วนรายละเอียด ได้แก่ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จุดเน้นความเป็นพลเมือง ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้โดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมือง โครงสร้างหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา 3 ระดับชั้น (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) ระดับชั้นละ 2 รายวิชา คือ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และรายวิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 2 ภาคการศึกษา รวมทั้งหมด 12 รายวิชา 3) ส่วนแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ภาพรวมของหลักสูตรมีค่าเฉลี่ย 4.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 0.46 อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการใช้หลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการทดลองใช้หลักสูตร ดังนี้

2.1 ผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา และแบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมืองของผู้เรียน

ผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา และแบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง สรุปได้ว่า แบบวัดทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งมีคะแนนเต็ม 50 คะแนน ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 35.55 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.39 หรือมีค่าร้อยละ 71.10 อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายฉบับ พบว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา คะแนนเต็ม 30 คะแนน ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 22.74 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.64 หรือมีค่าร้อยละ 75.80 อยู่ในระดับดี ส่วนแบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง คะแนนเต็ม 20 คะแนน ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 12.81 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.33 หรือมีค่าร้อยละ 64.05 อยู่ในระดับพอใช้

2.2 ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียน

ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียน โดยประเมินระดับคุณภาพตามเกณฑ์จากการสังเกต 3 ด้านตามจุดเน้นความเป็นพลเมืองของหน่วยที่ 1 พบว่า พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยรวม คือ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 0.56 อยู่ในระดับคุณภาพดีเยี่ยม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านเคารพความแตกต่าง มีค่าเฉลี่ยรวม คือ 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 0.48 อยู่ในระดับคุณภาพดีเยี่ยม ส่วนพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยรวม คือ 4.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคือ 0.58 อยู่ในระดับดี

2.3 ผลการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร

ผลการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือ “ด้านประโยชน์ที่ได้รับ” มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 4.34 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 อยู่ในระดับมาก โดยหัวข้อการประเมินที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ “ข้อ 10 ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตจริง” มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79 อยู่ในระดับมาก และ “ข้อ 11 ผู้เรียนรู้สึกพึงพอใจที่เข้าร่วมกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้” มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการประเมินที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ “ด้านเนื้อหา” มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 4.08 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83 โดยหัวข้อการประเมินที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “ข้อ

4. เนื้อหาสาระไม่ยากเกินความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน” มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 3.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83 อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างความเป็นพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยขั้นศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาหลักสูตร พบว่า โรงเรียนสาธิตสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ (Hard Skills) พัฒนาทักษะด้านสังคมและอารมณ์ (Soft Skills) และทักษะการจัดการ (Management Skills) ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผสานกับการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเป็นกระบวนการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ (Computer และ iPad) รู้จักแสวงหาความรู้ สืบค้นข้อมูล ผักผ่อนทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสาร และการนำเสนอ

ผู้วิจัยได้ประชุมครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเพื่อชี้แจงและอธิบายวิธีการพัฒนาหลักสูตร ตั้งแต่กระบวนการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) การวิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมือง การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง การออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมือง และผสมผสานจุดเน้นของสถานศึกษา คือ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกผสมผสานการใช้เทคโนโลยี และทักษะการจัดการ ผู้วิจัยวางกรอบแนวคิดหลักสูตรบูรณาการที่เน้นการคิดวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือแก้ปัญหาได้ มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตย นำไปสู่การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย (วรารณ สามโกเศศ, 2554; ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2555; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559; วิลาพัฒน์ อรุณบุญลวดชาติ, 2561) การที่ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ทำให้หลักสูตรมีทิศทางที่เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติยิ่งขึ้น

2. ผลการวิจัยขั้นการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยนำแนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1949) ที่ใช้จุดประสงค์เป็นสิ่งที่กำหนด ควบคุม และคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Means and Approach) มาเป็นหลักการในการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยเลือกรูปแบบการบูรณาการภายในวิชา ใช้วิธีการบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) คุณลักษณะของพลเมืองเข้ากับทุกสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวคิดของชนาธิป พรกุล (2551: 114) จากร่างเอกสารหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของหลักสูตร และให้ข้อเสนอแนะโดยการเน้นให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต กับจุดเน้นความเป็นพลเมืองที่บูรณาการในหลักสูตร เพิ่มเติมด้านการเขียนคำอธิบายรายวิชา โดยแสดงคุณลักษณะ

ความเป็นพลเมือง 6 ได้แก่ รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ เคารพสิทธิ เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554) ให้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางและข้อเสนอแนะของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561) และผลการวิจัยของนพรัตน์ มั่งเมือง และ อังคณา ตุงคะสมิต (2566) ที่พบว่า การส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรกำหนดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ชัดเจน นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งโรงเรียนสามารถบูรณาการการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีได้ โดยมีกระบวนการเริ่มต้นด้วยการกำหนดความเป็นพลเมืองในหลักสูตรที่ครอบคลุมประเด็นความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนครติ และค่านิยม

นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะในการปรับกิจกรรมให้ผู้เรียนใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติมากขึ้น ครูมีบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะของพลเมืองในตัวผู้เรียน ดังที่ Education Service Australia (2011) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) กล่าวว่า ครูควรใช้วิธีการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองของโลกหรือพลโลก การออกแบบการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ ออกแบบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยมและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความรับผิดชอบในการเรียนรู้บนพื้นฐานของการสร้างทักษะในการเรียนรู้ ทั้งด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหา ทักษะการสื่อสาร และการร่วมมือกันทำงาน ผู้วิจัยจึงออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม ได้แก่ การอ่าน การสืบค้น การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการนำเสนอ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การประเมินค่า และเป็นการปลูกฝังค่านิยม ทศนครติของการเป็นพลเมือง

ในการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยและครูผู้สอนได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนาหลักสูตรจึงทำให้หลักสูตรมีคุณภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับรูปแบบหลักการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่ ซึ่งมารุต พัฒนาผล (2562) ได้นำเสนอว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรมุ่งเน้นบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรในการออกแบบหลักสูตร โดยปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาอยู่ตลอดเวลา

3. ผลจากการวิจัยขั้นการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการและขั้นการประเมินผลการใช้หลักสูตรบูรณาการ ผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 1 ใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยนำรูปแบบการสอน วิธีการสอน เช่น วิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-based Learning) วิธีการสอนแบบอภิปราย วิธีสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Project-based Learning) รูปแบบการสอนแบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-

based Learning) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างองค์ความรู้และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิด (Thinking Skills) ทฤษฎีหมวก 6 ใบ (6 Thinking Hats) เป็นต้น ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระการเรียนรู้ผ่านจุดเน้นความเป็นพลเมืองผ่านกระบวนการกลุ่ม พัฒนาทักษะการคิดในรูปแบบต่าง ๆ และมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ร้อยละ 75.80 อยู่ในระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนรรักษ์ สวัสดิ์ (2561) ที่นำแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและรูปแบบการสอนมาพัฒนาผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากแบบทดสอบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมือง ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนร้อยละ 64.03 อยู่ในระดับ พอใช้ โดยแบบวัดความรู้ด้านความเป็นพลเมืองในหน่วยที่ 1 จะวัดความรู้ของผู้เรียนในกรอบความเป็นพลเมือง 3 ด้าน ได้แก่ รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ เคารพความแตกต่าง และเคารพกติกา ผู้วิจัยได้สอดแทรกความรู้ด้านความเป็นพลเมืองใน 3 ด้านกับกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถอธิบายความหมายและยกตัวอย่างพฤติกรรมความเป็นพลเมืองได้ ซึ่งวิชย ต้นศิริ และคณะ (2557) ได้อธิบายแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมไทย โดยกล่าวถึง 2 ส่วนที่สำคัญคือ ส่วนเนื้อหาสาระหรือแนวทางของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง คือ การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและสาระสำคัญ และส่วนทักษะจำเป็นสำหรับพลเมือง เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะด้านการแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับ สุรัสวดี บุญบางเก็ง (2562) ที่ได้ถอดบทเรียนผลงานนวัตกรรมประชาธิปไตยเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยการให้ความรู้ความเข้าใจก่อนจะส่งผลต่อความมั่นใจในตนเอง แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเอง รับผิดชอบต่อการกระทำของตน นำไปสู่การพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมือง พบว่า พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของผู้เรียนอยู่ในระดับคุณภาพดีเยี่ยม เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า พฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านเคารพความแตกต่าง เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และแสดงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เน้นกระบวนการกลุ่ม โดยให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น แสดงความเข้าใจและการยอมรับการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางความคิด ความแตกต่างทางศาสนา และเชื่อมโยงถึงเรื่องอื่น ๆ ในสังคม รวมถึงการใช้คำถามที่ท้าทาย ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ล้วนเป็นสิ่งที่กระตุ้นและพัฒนาทักษะการคิด เสริมสร้างเจตคติและค่านิยมด้านความเป็นพลเมืองด้านเคารพความแตกต่าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริพร ไกรสมสาตร์ (2558) ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าเฉลี่ยของคะแนนทัศนคติที่มีต่อการเคารพความแตกต่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมความเป็นพลเมืองด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและ

พึ่งพาตนเองได้ที่ผู้เรียนยังต้องได้รับการกระตุ้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือ การทำงานให้เสร็จทัน และตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งพฤติกรรมความเป็นพลเมืองนี้ มีผู้เรียนมากกว่าร้อยละ 70 ที่ทำงานเสร็จทันตามกำหนดเวลา แต่มีผู้เรียนบางคนที่ครูผู้สอนต้องติดตามการส่งงาน เมื่อสอบถามผู้เรียนจึงได้คำตอบว่า “ไม่เข้าใจกระบวนการทำงาน และมีความยาก” สอดคล้องกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 ของ อภิชาติ อ่อนเอน (2559) พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน อยู่ในระดับมาก และเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความมุ่งมั่นในการทำงานว่า ครูผู้สอนต้องสร้างความตระหนัก จัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการคิดแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน สร้างความรับผิดชอบ รวมถึงให้กำลังใจและชมเชยผู้เรียนที่สามารถแก้ไขปัญหามาผ่านอุปสรรคในการทำงานได้ ซึ่งแนวทางการดำเนินการ ทักษะดังกล่าว นับเป็นการสร้างและพัฒนาพฤติกรรมความเป็นพลเมือง ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้

ผลการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจทุกด้านในระดับมาก เนื่องจากผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ ได้ร่วมกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ ได้เรียนรู้ถึงความเป็นพลเมือง และสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตจริง ผู้เรียนร่วมแสดงความคิดเห็น สรุปได้ว่า “มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่น กล้าพูดแสดงความคิดเห็น ยกมือก่อนพูด รู้จักฟังเหตุผลของคนอื่น ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ เคารพและปฏิบัติตามกฎของห้องเรียนและโรงเรียน” ส่วนผลจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนน้อย คือ ด้านเนื้อหาสาระที่ไม่ยากเกินความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสะท้อนว่า การเรียนรู้พระพุทธศาสนามีคำศัพท์หลายคำที่ไม่เข้าใจ ต้องจำทั้งคำศัพท์และความหมาย ซ้ำอ่านยาก และเนื้อหาค่อนข้างเยาะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระยงยุทธ กตธูโร (2564) ที่ศึกษาสภาพการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เนื้อหาสาระรายวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่มีความเข้าใจยากสำหรับผู้เรียน ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความหลากหลาย น่าสนใจ เหมาะกับวัยของผู้เรียนแต่ละระดับชั้นเรียน เช่น การนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเป็นแนวการสอนให้ผู้เรียนเกิดความเท่าทันสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษา สามารถรับรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของศาสนา เพราะศาสนามีความสำคัญต่อบุคคล และสังคม อีกทั้งมาตรฐานหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีแขนงของสังคมศึกษาที่พิเศษต่างจากของประเทศอื่น คือ สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมศึกษา สะท้อนว่า การให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เพื่อคาดหวังที่จะปลูกฝังการเป็นคนดี ตามครรลองของศาสนา (นาคยา ปิณฑ-นาค, 2564)

ข้อเสนอแนะในการวิจัย (Research Suggestion)

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียน ดังนั้น ควรพัฒนาและฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะและความเข้าใจในการสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก เพื่อร่วมสร้างสังคมที่ดีและยั่งยืนต่อไป

2. ผู้สอนและบุคลากรในโรงเรียนควรร่วมมือกันปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียนในด้านการสร้างความเป็นพลเมือง เสริมสร้างวัฒนธรรมการเป็นพลเมืองในสถานศึกษา สนับสนุนผู้เรียนในการพัฒนาทักษะและความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมือง สร้างค่านิยมที่ดี มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนหรือให้มากขึ้น สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และการพัฒนาทักษะสำคัญอื่น ๆ ที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมและสนับสนุนการนำความรู้ที่ได้จากในห้องเรียนนำลงสู่การปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม พร้อมกับการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกันและมีส่วนร่วมรับผิดชอบชุมชนที่อาศัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาโดยบูรณาการการสร้างพลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของผู้เรียนที่มีความต่อเนื่องและคงทน

2. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการการสร้างพลเมืองที่เน้นความรู้ ทักษะ เจตคติ เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อ และดำรงชีวิตในวิถีประชาธิปไตยกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น เช่น ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

3. ควรมีการพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้ผู้เรียน เช่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมสังคม ทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น รับประสบการณ์ในงานหรืออาชีพที่สนใจ การเยี่ยมชมองค์กรภาครัฐหรือเอกชน เพื่อให้ผู้เรียนได้พบประสบการณ์จริงในการทำงาน ได้รับคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ในสายงานนั้น เพื่อการเชื่อมโยงกับหน่วยงานหรือองค์กรท้องถิ่นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ความร่วมมือและเสริมสร้างชุมชนในพื้นที่ใกล้สถานศึกษา และศึกษาผลการพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตร

เอกสารอ้างอิง (References)

- คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี. (2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 – 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชนาธิป พรกุล. (2551). *การออกแบบการสอน: การบูรณาการ การอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพรัตน์ มั่งเมือง และอังคณา ตุงคะสมิต. (2566). *การศึกษาทักษะความเป็นพลเมืองดี โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานร่วมกับสื่อสังคมออนไลน์ รายวิชา ส 13101 สังคมศึกษาของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนชุมชนบ้านห้วยยายจิว*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2566, จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/download/264312/177653/1013956>
- นาคยา ปิลันธนาพันธ์. (2564). *สังคมศึกษา: ยุคมาตรฐานกำกับ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรจนพรินท์ตั้ง.
- ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- พระยงยุทธ กตธโร. (2564). *การพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*. 4(1), 28-36.
- มารุต พัฒนาผล. (2562). *รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วรารักษ์ สามโกเศศ. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. สืบค้น 11 กันยายน 2559, จาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22720&Key=hotnews>
- วิชัย ตันศิริ และคณะ. (2557). *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย Civic Education*. สืบค้น 2 พฤศจิกายน 2559, จาก http://www.kas.de/wf/doc/kas_39116-1522-1-30.pdf?141013073529.
- วิลาพัฒน์ อรุณบุญวลชาติ. (2561). *การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาครูประถมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็น พลเมืองของผู้เรียนระดับประถมศึกษา*. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/public/a6a6916ec28b5404be41dfc45db0bd96.pdf>

- ศิริพร ไกรสมสาตร์. (2558). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาประถมศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. สืบค้น 20 เมษายน 2560, จาก <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1525-file.pdf>
- _____. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2561). *รายงานความก้าวหน้าการจัดการเรียนรู้ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานปี 2561-2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุรัสดา บุญบางเก็ง. (2562). *การถอดบทเรียนนวัตกรรมประชาธิปไตยเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สืบค้น 2 เมษายน 2566, จาก. <http://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmw&db=Main&skin=S&mmid=9274&bid=26224>
- อนรรักษ์ สวัสดิ์. (2561). *การพัฒนาการคิดวิเคราะห์การเรียนรู้โดยใช้การสืบเสาะหาความรู้ในวิชาสังคมศึกษาของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อภิชาติ อ่อนเฒ. (2559). *แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- Education Services Australia. (2011). *Global Perspectives: A framework for global Education in Australian schools*. Australia: GEON Impact Printing Pty Ltd. Retrieved November 10, 2022, from https://globaleducation.edu.au/verve/_resources/GPS_web.pdf, 10 November
- Tyler, Ralph. (1949). *Basic Principle of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press.